

Kalnuotų vietų įvardijimas nekalnuotoje Lietuvos teritorijoje (remiantis Joniškio rajono vietovardžiais)

NERIJA BARTKUTĖ

Šiaulių universitetas

The article deals with names for elevated spots in Joniškis District, in the lowlands of Northern Lithuania. In all, 216 names, collected from oral speech, are discussed. They are divided into motivated and unmotivated ones, according to whether they contain reference to physiography or not. Names based on physiographical features (properties and shape of the soil), flora, fauna or human inhabitation predominate, but there is also a sizeable group of more recent possessive formations based on proper names. Unmotivated names account for one tenth of the material. Names derived from proper names predominate here as well. Generalising we can say that most names of elevated spots in this region refer to physiographical features, flora, fauna and human inhabitation (property status and human activity). Apart from a semantic analysis, the article also provides data on folk etymology and oral tradition.

0. ĮVADAS

Oronimų, arba kalnuotų vietų vardų, tyrinėjimai itin aktualūs kalnuotose šalyse (žr. INST Global Project *The Names of the Mountains* 2001)¹. Kalnai pasaulyje įvardijami pagal įvairius požymius. Eisele (2001) išskiria pagrindinius kalnų įvardijimo motyvus: fiziografinių terminų tiesioginė onimizacija, tam tikra situacija, susijusi su kalnais, žemės kokybė, kalno danga, aug-

¹ Su projektu galima susipažinti internte http://www.inst.at/berge/index_e.htm [prisijungta 2007-04-10].

menija, naudojimo galimybės ir mitai. Akschabaeva (2001), analizuodama Kazachstano kalnų vardus, kaip itin svarbū kalnų vardų semantinį motyvą išskiria sniegą, kiti jos minimi kalnų įvardijimo motyvai yra ekonominis naudojimas, kalnų forma (panašumas į tam tikrus gyvūnus, žmones), kalnų funkcija (yra riba, gina nuo priešų ir pan.), augmenija (yra/nėra, kokia spalvą suteikia kalnui), legendos ir mitai. Pospelovas (1967), analizuodamas Rytų Karpatų toponimiją, pastebi, kad kalnuotų vietų vardai yra reikšmingi, nes iš jų padaromi ne tik smulkių objektų (upelių, laukų), bet ir didesnių vietų – gyvenviečių, upių ir kt., vardai. Jis išskiria kalnų vardus iš geografinių terminų, oronimus, siejamus su augalija, ir oronimus, padarytus iš kitų toponimų. Kronsteiner (2001) teigia, kad kalnai vaidina centrinių vaidmenų aplinkos tvarkoje, o jų įvardijimo polinkiai visame pasaulyje panašūs. Jis kalnų vardus analizuoja kaip tarptautinę „kalbą“ – išskiria pagrindinius kalnų įvardijimo principus, būdingus visam pasauliui: fiziografinio termino „kalnas“ toponimizacija, įvardijimas pagal formą, kuris lemia ir metaforinių kalnų vardų atsiradimą, sasajos su saule (saulėlydžiu/saulėtekiu), galimybė keliauti per kalnus – jų „eismo“ funkcija, sniego vaidmuo, ekonominis naudojimas, gyvūnija.

Aleksandro Vanago teigimu (1973: 215), Lietuva yra labiau upių ir ezerų šalis, kalnų Lietuvoje net nėra. Vanagas savo straipsnyje (1973: 215–216), kurį galima laikyti vienintele išsamia Lietuvos oronimų analize, remdamasis Lietuvos oronimų darybos polinkiais, teigia, kad kalnuotų vietų vardai sudaro gana jauną toponimijos posistemį archajiškoje lietuvių toponimijoje, be to, kalnuotos vietas žmonių gyvenime vaidina ne tokį svarbū vaidmenį kaip ežerai ir upės. Vanagas (1973: 215) oronimams priskiria tuos vardus, kurie įvardija objektus, kalbančiojo suvokiamus kaip kalnus (jų aukštis dažniausia yra keliasdešimt metrų). Pateikėjo įvardijimu remiasi ir Mickienė (2001: 80), analizuodama Telšių rajono oronimus. Jiems mokslininkė priskiria kiek iškilesnių žemės paviršių vietų vardus. Daugiau išsamesnių atskirų Lietuvos oronimų tyrinėjimų nėra.

Šiame straipsnyje atkreipiama dėmesys į kalnuotų vietų vardus gana lygaus kraštovaizdžio Lietuvos teritorijoje – Joniškio rajone. Ši teritorija yra Lietuvos šiaurinėje Vidurio žemumos dalyje, didžioji dalis plyti Žiemgalos lygumoje (JRG: 4–5). Tad reljefas čia lengvai banguotas, daugiau iškilesnių vietų yra arčiau Žagarės (ledynų suplautas Žagarės ozas) bei kairiajame Mū-

šos slėnio pakraštyje (sustumtas Linkuvos gūbrys). Aukščiausia rajono vieta yra Linkuvos kalvagūbris (siekia 94 m), žemiausia – netoli Latvijos sienos (siekia 34 m). Esant tokiam reljefui, informantai Joniškio rajone kalnais vadina nedidelius kalnelius, kalvas, žvyrynas, piliakalnius ir kitas kiek iškilmes žemės paviršiaus vietas.

Straipsnyje analizuojamas Joniškio rajono kalnuotų vietų įvardijimas – kas lemia kalnuotų vietų vardus nekalnuotoje teritorijoje. Remiamasi Vanago pasiūlyta toponimų semantine schema (1981): oronimai pirmiausia skirstomi į nemotyvuotuosius (neturinčius „oroniminės“ reikšmės²) ir motyvuotuosius (turinčius „oroniminę“ reikšmę).

Joniškio rajono oronimai yra išrašyti iš *Žemės vardų* anketų, saugomų Lietuviai kalbos instituto Vardyno skyriaus fonduose, ir straipsnio autorės užrašyti per ekspedicijas Joniškio rajone 2002–2004 m.³ Beveik visi oronimai yra iš gyvosios kalbos, išskiria tik keletas vardų, paskelbtų VŽe: *Kalnėlio piliakalnis*, *Rāktuvė*, arba *Raktuvė*, ir *Žagārės piliakalnis*, arba *Žvelgaičio kálnas*. Oronimą *Raktuvė* kaip žiemgališkajį palikimą mini ir Būga (1961: 257), jam priskirdamas ir keletą Joniškio rajono hidronimų. Straipsnyje nagrinėjami oronimai yra paskelbti ir internte – „Joniškio rajono vietovardžių geologinėje duomenų bazėje“⁴. Šiame straipsnyje analizuojant kalnuotų vietų įvardijimą Joniškio rajone, pateikiama ir iš informantų užrašytų liaudies etimologijų, įvairių pasakojimų, susijusių su oronimais. Be to, straipsnyje oronimai pateikti parodant galimą jų darybą.

1. NEMOTYVUOTIEJI ORONIMAI

Tai oronimai, kurie atsirasdami neturėjo specialios išskiriamosios „oroniminės“ reikšmės – neišreiškė nieko, kas būtų būdinga tik kalnuotoms vietoms (plg. Vanagas 1981a: 19). Tokie oronimai atsirado ne pabrėžiant kokius nors kalnuotos vienos bruožus, bet dėl įvairių kitų aplinkybių: dėl šalia esančių

² Plg. A. Vanago (1981a) vartojamą terminą „hidroniminė“ reikšmę.

³ Keliose ekspedicijose – Kriukų ir Gataučių seniūnijose – dalyvavo ir Šiaulių universiteto lietuvių kalbos specialybės studentai.

⁴ Šios duomenų bazes laikinas adresas yra <http://www.neryte.lt:8080/db/> [prisi-jungta 2008-01-30]

kitų svarbių aplinkai objektų, žmogaus vykdomos veiklos ir kt. Skiriamos kelios Joniškio rajono nemotyvuotujų oronimų semantinės grupės.

1.1. Oronimai iš įvairių vietų pavadinimų – šie oronimai atsirado iš apeliatyvų, reiškiančių vietas pagal tai, ko jose yra, kas vyksta. Dalis šių oronimų reiškia vietą, susijusią su žmogaus veikla: *Pā-užvaris* klv. TRM: *ūžvaras* „tvora, užtvara; gyvulių varymo takas⁵; *Rev-ù-kelis* klv. DR: *rēvas* „griovys“ ir *kēlias*; *Viganės* klv. VKN: **viganė*, plg. *viganas* „aptvertas kelias gyvuliams varyti“, dar plg. kitus Joniškio rajono vietovardžius: *Viganės* pv. TSN, *Viganiai* krm. JNŠ, *Viganės miškas* mšk., *Viganės* b. Ks; Žvýrduobės kln. ŽG: *žvýrduobė* „duobė, atsiradusi kasant žvyrą“. Keli oronimai kilę iš kitų vietų pavadinimų pagal augaliją: *Šilas* kln. RDŠ: *šīlas*; *Šil-ēlis* klv. JNN: *šīlas*. Oronimas *Kalnėl-krūmiai* klv. ZNN⁶: *Kalnēlis* k. ir *krūmai*, priskiriamas prie nemotyvuotujų, nors jam būdinga posesyvinė (arba vienos) reikšmė, tačiau antrasis sandas yra iš augalų augimo vienos pavadinimo, neturinčio išskiriamosios „oroniminės“ reikšmės. Prie šios semantinės oronimų grupės priskiriamas ir oronimas *Kálviai* klv. BČN: *kálvis*, plg. avd. *Kálvis*⁷, galintis įvardyti vietą pagal žmogaus veiklą.

1.2. Oronimai iš įvairių kitų apeliatyvų. Šie nemotyvuotieji oronimai yra kalnuotai vietai pavadinti perkelti apeliatyvai, reiškiantys objektus, susijusius su kalnuota vieta: prie ar ant jų buvusius ir pan.: *Kamar-áitė* klv. Stn: *kamarà*; *Lāpkasis* klv. DLB, klv. ST: *lāpkasa* „lapės iškastas urvas“, plg. kitus Joniškio rajono vietovardžius *Lāpkasės* l. ŽDV, *Lāpkasiai*drv. CGN; *Plytnycia* klv. TRM: *plytnycia* „plytinė“; *Ragatkà* klv. ŽG⁸: *ragatkà* „užtvara“; *Rūs-duobės* klv. ŽG⁹: *rūs̄ys* ir *duobė*.

1.3. Oronimai iš kitų tikrinių žodžių taip pat neturi „oroniminės“ reikšmės, nes yra perkeltiniai kitų vietų arba asmenų vardai. Daugelį tokių

⁵ Šiame straipsnyje apeliatyvų reikšmes yra išrinktos iš LKŽe, o asmenvardžiai – iš LPŽ (I, II) – straipsnio tekste šie šaltiniai neminimi.

⁶ Iš informantų užrašyta, kad seniau pro tą vietą ējės kelias į Kalnelio bažnytkaimį; kalnuota vieta buvusi apaugusi krūmais (ŽV).

⁷ Asmenvardis *Kálvis* Joniškio rajone néra paplitęs (plg. LPŽ, 902).

⁸ Iš informantų užrašyta, kad per Pirmajį pasaulinį karą toje vietoje šaudydvę žmones, o vardas atsiradęs dėl šautuvo panašumo į *ragatką* (ŽV).

⁹ Iš informantų užrašyta, kad toje vietoje buvęs daržovių rūsys (ŽV).

vietovardžių Vanagas (1981a: 30) kildina iš genityvinių konstrukcijų, turinčių posesyvinę reikšmę, tačiau pagal dabartinį statusą priskiria nemotyvuočiams. Joniškio rajone užrašytas kalvos vardas iš oikonimo: *Èzergailis* klv. ŽVL: *Èzergailis* vk. Didžioji dalis šios semantinės grupės oronimų yra iš asmenvardžių: a) iš lietuviškos kilmės: *Stulgis* kln. Dk: avd. *Stulgis*; *Verkulys* klv. CGN¹⁰: **Verkulys*, plg. avd. *Vérkulis*, *Verkys*; *Žvelgáitis* kln. ŽG (var. *Žvelgáičio kálnas*, *Žagārės piliakalnis*)¹¹: avd. *Žvelgáitis* (LVKŽ: 348); b) iš nelietuviškos kilmės: *Bùlverkis* kln. DLB: avd. *Bùlverkis*; *Čeřnis* kln. Dk: avd. *Čeřnis*; *Šimkónas* kln. RKŽ¹²: **Šimkonas*, plg. avd. *Šimkónis*; *Véidé* kln. ŽG (var. *Barbōros kálnas*, *Alkākalnis*, *Véidės kálnas*): *Véidé*; *Žēkis* kln. BYVN: **Žekis*, plg. avd. *Žekys*, *Žēkas*.

Kaip minėta, lietuvių toponimijoje oronimai yra gana nauji vietų vardai. Nemotyvuočieji oronimai sudaro naujausią dalį šiame ne itin archajiškame toponimų poklasyje. Jų atsiradimas yra antrinis – jie kilę iš vardų, priskirtinų kitiems onimijos poklasiams, arba iš apeliatyvų, semantiškai sietinų su kitomis vietomis.

2. MOTYVUOTIEJI ORONIMAI.

Tai oronimai, turintys išskiriamaą „oroniminę“ reikšmę. Jie nurodo tam tikrą kalnuotos vietas ypatybę. Motyvuotieji oronimai toliau skirstomi į dvi grupes: 1) motyvuotieji oronimai, neapibūdinantys objektą, ir 2) motyvuotieji oronimai, apibūdinantys objektus.

2.1. Motyvuotieji oronimai, neapibūdinantys objektą. Šiai oronimų semantinei grupei priskiriami kalnuotų vietų vardai, kurie yra „oroniminės“ reikšmės fiziografinių terminų toponimizacijos rezultatas, ir oronimai, turintys posesyvinę reikšmę.

2.1.1. Oronimai iš „oroniminės“ reikšmės fiziografinių terminų. Fiziogra-

¹⁰ Iš informantų užrašyta, kad toje vietoje pasikorės Verkulys (ŽV).

¹¹ Iš informantų užrašyta, kad seniau ant kalno buvusi pilis, kurią valdės kunigaikštis Žvalgota, bet vieną syki ji prigirdę, o jo galvą vežiojė po Rygos miestą (ŽV).

¹² Iš informantų užrašyta, kad seniau kalnas buvęs aukštesnis – savininkas imdavęs iš jo smelį ir veždavęs parduoti į Žagarę žydams, kurie barstydavę smuklių (vad. šimkių) aslas (ŽV).

finių terminų onimizacija yra vienas seniausių vardyno sudarymo būdų, paplitęs visame pasaulyje (žr. Vanagas 1981a: 35; Baluodė 2005). Joniškio rajono motyvuotieji oronimai yra atsiradę iš fiziografinių terminų, reiškiančių natūralią iškilią vietą arba panašią vietą, atsiradusią ne be žmogaus pastangų: *Alkākalnis* kln. ŽG (var. *Barbōros kálnas*, *Véidė*, *Véidės kálnas*): *alkākalnis* „alkos (aukos) kalnas“; *Kalnaī* klv. TR: *kálnas*; *Kalv-ēlē* klv. ŽC: *kalvà*; *Kaln-ēlis* klv. DVR (var. *Lēbedžio kalnēlis*), klv. RDŠ: *kálnas*; *Milžinkapiai* klv. JNK, *Milžinkapis* klv. NRN: *milžinkapis* „senovės didvyrių laidojimo vieta; supilta kalva“; *Milžkapiai* klv. GMN (var. *Milžinū kapaī*)¹³: *milžkapis*, plg. *milžinkapis* „senovės didvyrių laidojimo vieta; supilta kalva“; *Pýlimas* klv. STN, klv. BYVN, klv. MRN¹⁴: *pýlimas* „supilta žemiu juosta“; *Piliakalnis* kln. KLN (var. *Sidabré siliakalnis*): *piliakalnis*; *Pilkalnis* kln. KLN: *pílkalinis* „piliakalnis“; *Škačmilžis* klv. VKN: **škačmilžis* (< **katmilžis* (plg. *Katmilžis* up.), plg. *kapmilžis* „milžinkapis“ (Vanagas 1981b: 141)).

2.1.2. Posesyvinės reikšmės oronimai. Šie oronimai nurodo objekto priklausymą, tačiau Vanagas (1981a: 45) čia įžvelgia ir vienos reikšmę, abi reikšmes jis laiko sunkiai atskiriamomis. Posesyvinė bei vienos reikšmė išreikšta formaliai: priesagomis, sandūros ir sudėjimo būdu, todėl šie oronimai skirstomi pagal darybos būdą.

Posesyvinės reikšmės priesaginiai oronimai. Tokie Joniškio rajono oronimai kilę iš asmenvardžių: a) iš lietuviškos kilmės – *-iškis*: *Káln-iškis* klv. DRGN: *Kálnas*; *Gáil-iškiai* klv. Gšč: *Gáilis*; *Geřl-iškiai* klv. DVR¹⁵: **Gerlis*, plg. *Geřlikas*; b) iš nelietuviškos kilmės – *-ynė*: *Grant-ÿnė* klv. MŽL: **Grantas*, plg. *Grántinis*, *Grantáuskas*, lat. *Grants* (Staltmanė 1981: 211).

Posesyvinės bei vienos reikšmės sudurtiniai oronimai. Jų pirmasis (determinuojojantysis) sandas yra iš kito vietovardžio arba asmenvardžio, antrasis – iš fiziografinio termino *kálnas*. Vietovardinių posesyvinės bei vienos reikšmės oronimų pirmasis sandas yra iš oikonimo arba agronimo: *Gražiš(k)-*

¹³ Iš informantų užrašyta, kad seniau toje vietoje iškasdavę didelių kaulų (ŽV).

¹⁴ Iš informantų užrašyta, kad baudžiavos laikais dvarininkas Zelstromas suvaręs baudžiauninkus ir šie geldomis supylę pylimą; dvarininkas norejės pastatyti vandens malūną; vanduo pakilęs ir užtvindęs laukus; naktį tie patys baudžiauninkai paleidę gyvojo sidabro statinę ir pylimą išardę (ŽV).

¹⁵ Iš informantų užrašyta, kad netoli gyvenęs žydas, pavarde Herlich (ŽV).

-kalnis kln. BVD¹⁶: *Gražiškiai* k.; *Stripei(k)-kalnis* kln. Str: *Stripeikiai* k.; *Suōd-kalnis* kln. KRI, klv. STG: *Suōdai* vk.; *Vařč-kalnis* klv. GMN (var. *Varčiōs kálnas*): *Varčià* l. STN. Asmenvardinių posesyvinės reikšmės oronimų pirmasis sandas yra įvairios kilmės: a) iš lietuviškos kilmės asmenvardžio: *Bùiš-kalnis* klv. BND: avd. *Bùišas*, *Buišys*; *Krùč-kalnis* kln. Vr: avd. *Krùčas*; *Mešk-ì-kalnis* klv. SK: *Meškà*¹⁷; *Róp-kalnis* klv. PVL, klv. RBŽ: avd. *Rópé*, *Ropas*, plg. vietovardžius *Rópedai* k., *Rópininkai* k., *Ropininkéliai* k.; *Žemaïč-kalnis* klv. JKŠ: avd. *Žemaïtis*¹⁸, plg. *žemaïtis*; *Žós-kalnis* klv. GMN (var. *Duobétkalnis*): **Žosis*, **Žosas*, plg. avd. *Žóstautas*; b) iš nelietuviškos kilmės asmenvardžio: *Būd-kalnis* klv. JKŠ: avd. *Būdà*; *Jokūb-kalnis* klv. CGN¹⁹: avd. *Jokūbas* (LVKŽ: 178); *Zubr-ā-kalnis* klv. DR: avd. *Zùbrus*, *Zubrýs*; *Tamōš-kalnis* kln. TRB: avd. *Tamōšius*.

Posesyvinės bei vietas reikšmės sudėtiniai oronimai. Ši semantinė grupė yra gausiausia Joniškio rajono oronimijoje. Jai būdinga ir dėmenų įvairovė: šių oronimų pirmasis dėmuo yra kitas vietovardis (oikonimas, hidronimas arba agronimas) arba asmenvardis (lietuviškas, nelietuviškas arba neaiškios kilmės), antrasis – itin paplitęs – dėmuo yra fiziografinis terminas *kálnas*, kiek retesnis kitas „oroniminės“ reikšmės fiziografinis terminas *piliakalnis*, antruoju dėmeniu eina ir fiziografinių terminų deminutyvai *aukštumélė*, *kalnélis*, vietų pavadinimai *molýné*, *smiltýné*, naujesnių oronimų antrasis dėmuo yra ir socialinės aplinkos reiškinio pavadinimas *karjèras*. Toliau posesyvinės bei vietas reikšmės sudėtiniai oronimai skirstomi pagal pirmajį dėmenį: iš vietovardžių – (a) iš oikonimų: *Dargiū aukštumélė* klv. DR: *Dargiai* k.; *Gaigalių kálnas* klv. JRD: *Gaigaliai* k.; *Joniškio kálnas* klv. GŠC: *Joniškis* mst.; *Kalnélis piliakalnis* kln. KLN: *Kalnélis* k.; *Minčáičių karjèras* kln. MNČ: *Minčáičiai* k.; *Raistų karjèras* kln. RS: *Raistai* k.; *Skariū kálnas* kln. SKR: *Skariai* k.; *Stałmokų karjèras* kln. MRT: *Stałmokai* k.; *Šilēlių kálnas* klv. PŠP: *Šilēliai* k.; *Štempeliskių kálnas* kln. TRB: *Štempeliskés* k.; *Tarbūcių kálnas* kln. TRB: *Tarbūciai* k.; *Trumpaitėlių kalniukas* klv. TRM: *Trumpaitėliai* k.; *Žagārės piliakalnis* kln. ŽG (var. *Žvelgáičio kálnas*): *Žagārė* mst.; (b) iš hidro-

¹⁶ Iš informantų užrašyta, kad toje vietoje esąs užgriuvęs labai gražus kaimas, ten net šulinys yra buvęs (ŽV).

¹⁷ Asmenvardis *Meškà* paplitęs Joniškio rajone (plg. LPŽ_{II} 212).

¹⁸ Asmenvardis *Žemaïtis* paplitęs Joniškio rajone (plg. LPŽ_{II} 1322).

¹⁹ Iš informantų užrašyta, kad toje vietoje kadaise žuvęs latvis *Jokūbas* (ŽV).

nimų: *Kūdros kálnas* klv. STNL: *Kūdra* plk. STNL; *Sìdabré pìliakalnis* kln. KLN (var. *Pìliakalnis*): *Sìdabré* up.; (c) iš agronimų: *Varčiōs kálnas* klv. GMN (var. *Vařčkalnis*): *Varčià* l. STN; **iš asmenvardžiu –** (a) iš lietuviškos kilmės: *Ałsio kálnas* kln. Rs: *Alsýs*; *Bríedžio kálnas* kln. Dk: *Bríedis*; *Bùišo kálnas* kln. Dk²⁰: *Bùišas*; *Bùdōs kalnēlis* klv. DRGN: *Bùdà*; *Čìžo kalnēlis* klv. Dk²¹: *Čìžas*; *Didgałvés kalnēlis* klv. ŽG (var. *Lielgałvés kalnēlis*)²²: pravardė *Didgałvę*, plg. *Didgałvis* (Butkus 1995: 198); *Dundùlio kálnas* klv. MLD: *Dundùlis*; *Gēdaus kálnas* kln. ŽG: **Gedus*, plg. *Gedýs*, *Gēdžius*, dar plg. *Gēdas* (LVKŽ: 140); *Kāvalo kálnas* klv. PTR²³: *Kāvalas*; *Lēbedžio kalnēlis* klv. DVR (var. *Kalnēlis*): *Lebedýs*; *Meškōs kálnas* klv. END²⁴: *Meškà*, plg. *Meškìkalnis* klv. Sk; *Naūdžiuvienés karjèrai* kln. MRT²⁵: *Naūdžiuviené* (: *Naūdžius*); *Príelaido kálnas* klv. Jkš: *Príelaidas*; *Radvilo kálnas* klv. BDR: *Radvìlas*; *Riñdžiaus smiltyné* klv. MKN: *Riñdžius* ir vietas pavadinimas *smiltyné*; *Skupeikos kálnas* klv. Jkš: *Skupeikà*; *Tilkëvičiaus kálnas* klv. STN: *Tilkëvičius*; *Vózbuto karjeras* kln. MRT: *Vózbutas*; *Žlābio kálnas* kln. Dk: *Žlabýs*; *Žvelgáičio kálnas* kln. ŽG (var. *Žagärès pìliakalnis*): *Žvelgáitis* (LVKŽ: 348), plg. *Žvelgáičiai* k.; (b) iš nelietuviškos kilmės: *Adōmo kalnēlis* klv. DRG: *Adōmas*; *Barbōros kálnas* kln. ŽG (var. *Alkākalnis*, *Véidé*, *Véidès kálnas*)²⁶: *Barborà*; *Bindžiùlio kálnas* kln. GRK: *Bindžiùlis*; *Bùdos kálnas* klv. DNR: *Budà*; *Cerkáusko kálnas* klv. DVL: *Čerkáuskas*; *Čeřnio kálnas* kln. Dk: *Čerñis*; *Čěsniko*

²⁰ Iš informantų užrašyta, kad netoli kalno buvusi Buišo daržinė (N. B.).

²¹ Iš informantų užrašyta, kad kunigas Čižas, Naujosios Žagarės klebonas, ten kasės durpes (ŽV).

²² Iš informantų užrašyta, kad kalnas gavės vardą 1895 m., kada ant jo buvusi nužudyta pana, praminta Didgalve (ji nešiojusi didelę skrybélę), o 1905 m. ant šio nuošalaus kalno Žagarės socialista rengdavę sueigas (ŽV).

²³ Iš informantų užrašyta, kad ant šio kalno pasikores Kavalas (ŽV).

²⁴ Iš informantų užrašyta, kad ant tos kalvos buvusi trobelė, kur ateidavusi meška (N. B.).

²⁵ Iš informantų užrašyta, kad karjeras kastas tuo metu, kai kolūkio pirmininkė buvo Naudžiuvienė (N. B.).

²⁶ Bažnyčioje ant kalno buvo saugomi Barboros Umiestauskaitės palaikai (plg. Šliavas 1999: 3).

kálnas klv. LNK²⁷: *Čėsnikas; Čiùberkio kálnas* klv. Knč: *Čiùberkis; Jāckaus kálnas* klv. PDR: *Jāckus; Jàgrio kálnas* klv. MTK: *Jàgris; Kajěno kalnēlis* klv. Dk: *Kajěnas; Lielgałvēs kalnēlis* klv. ŽG (var. *Didgałvēs kalnēlis*): pravardė *Lielgałvē*, plg. lat. *liels ,didelis, stambus'* (LLKŽ 381); Mataūšo kálnas klv. St: *Mataūšas* (LVKŽ: 244); *Šùtkaus molýnē* klv. TRB: *Šùtkus* ir vietas pavadinimas *molýnē*; *Ùrmono kálnas* klv. TRM: *Ùrmonas; Véidès kálnas* kln. ŽG (var. *Véidē, Barbōros kálnas, Alkākalnis*): *Véidē; Viškio kálnas* kln. Dk (var. *Pliksubinis*): **Viškis*, plg. lat. *Viškis* (Staltmanė 1981: 147), liet. *Viškēlis*; c) iš neaiškios kilmės asmenvardžio: *Dañparo kálnas* klv. Ncn²⁸: **Damparas; Súrio kálnas* klv. SKT: *Súris; Tañbako kalnēlis* klv. Mlč: **Tambakas*, plg. *Tambakēvičius*.

2.2. Motyvuotieji oronimai, apibūdinantys objektus. Analizuodamas hidronimų semantiką, Vanagas (1981a: 49) tokius toponimus laiko svarbiausių sluoksniu, atskleidžiančiu toponimijos semantikos įvairovę. Jie tiesiogiai išreiškia ypatybę, būdingą toponimu įvardijamam objektui. Vanagas (1981a: 50) nurodo penkis būdus, kuriais išreiškiama ypatybinė reikšmė: būdvardžių tiesioginė toponimizacija, galūnių vediniai iš ypatybių pavadinimų, priesagų vediniai iš ypatybių pavadinimų, sudūrimas, kai pirmasis sandas yra iš ypatybės pavadinimo, ir sudėjimas, kai pirmasis dėmuo yra ypatybės pavadinimas. Pagal išskiriamą ypatybę Joniškio rajono motyvuotieji oronimai, apibūdinantys objektus, skirstomi į kelias semantines grupes:

2.2.1. Fiziografinės reikšmės oronimai. Tai oronimai, apibūdinantys kalnuotą vietą pagal tam tikras fiziografines charakteristikas: formą, žemės kokybę, dangą ir pan. Pirmiausia išskirtini vardai, įvardijantys kalnuotas vietas pagal žemės kokybę: *Akmen-ìnė* klv. Bl: *akmuõ*; *Molýnē* klv. Sk: *molýnē ,molio žemė, dirva'*; *Smēl-kalnis* kln. St²⁹: *smēlis*; *Smiltýnas* klv. DML (var. *Smiltýne*): *smiltýnas; Smiltýnē* klv. DML (var. *Smiltýnas*): *smiltýnē; Uolýnas* kln. Sk: *uolýnas ,klintynas'*; *Žviržd-ė* klv. AL: *žvirždas ,dirva prie žvyro'*; *Žvirgždýnē* klv. MDG: *žvirgždýnē ,žvirgždo dirva, žemė'*; *Žvyrynas* klv. Knč, klv. MDG, klv. MTK: *žvyrynas; Žvýr-kalnis* kln. ŽMR: *žvýras*. Oronimas *Raudón-kalnis* kln. Rkž:

²⁷ Iš informantų užrašyta, kad toje vietoje gyvenęs Čėsnikas, kuris ant kalniuko stipriai pasigéręs ir miręs (ŽV).

²⁸ Iš informantų užrašyta, kad toje vietoje medžiodamas miręs kažkoks Damparas (ŽV).

²⁹ Iš informantų užrašyta, kad iš šio kalno imdavę smėlių darželiams ir takams barsityti (ŽV).

raudónas, -a, pabrėžia ypatybę ne pagal žemės kokybę, bet pagal jos spalvą. Šiai semantinei grupei priskirtini ir konfigūracinės reikšmės oronimai: *Didýsis kálnas* klv. PŠP (var. *Didýsis Bliūdýnių kálnas*): *didýsis* (jv. f. < *dìdis*); *Didýsis Bliūdýnių kálnas* klv. PŠP (var. *Didýsis kálnas*): *didýsis* (jv. f. < *dìdis*), *Bliūdýnė*drv. PŠP ir *kálnas*; *Didýsis kápčius* klv. BVD: *didýsis* (jv. f. < *dìdis*) ir *kápčius* „žemės kauburys, kaupas“; *Duobét-kalnis* klv. GMN (var. *Žóskalnis*): *duobéta*, -a; *Dvilýpis* kln. Dk: *dvilýpis* „dvigubas“; *Ilgàsis* kln. Dk: *ilgàsis* (jv. f. < *ìlgas*); *Riest-ìnis* kln. Dk: *riestas*, -à. Dalį konfigūracinės reikšmės oronimų galima laikyti metaforiniai – jų ypatybė nusakoma ne tiesiogiai, bet per tam tikrą panašumą į kitą reiškinį arba daiktą: *Baño kálnas* klv. DLB³⁰: *bañas*; *Bùbinas* klv. BLZ: *bùbinas* „būgnas“; plika vieta, ppr. kalnelis pievoje“; *Kùpr-é* kln. GTČ: *kuprà*; *Sōs-kalnis* klv. Mlč (var. *Sōsto kálnas*): *sōstas*; *Sōsto kálnas* klv. Mlč (var. *Sōskalnis*): *sōstas*; *Stüpl-yčià* klv. VDG: *stüplýs* „užpakalis“, plg. *stüplinti* „eiti sunkiai, mažais žingsniais“, plg. Joniškio rajono agronimus *Stüplyčià*drv. Bl, l. ŽDK. Metaforiniu laikytinas ir konfigūracinės reikšmės sudėtinis oronimas *Aukštój brastà* klv. Žč – kalnuota vieta galėjusi tokį vardą gauti, nes buvusi tarp pelkių.

2.2.2. Faunos reikšmės oronimai. Jie apibūdina kalnuotą vietą pagal gyvūnus, toje vietoje gyvenančius ar kaip kitaip su ja susijusius: a) pagal laukinius gyvūnus – *Barsiukýnē* klv. Pvl: *barsiukýnē* „barsukų gyvenamoji vieta miške“; *Lāp-kalnis* kln. Grž, *Lāpių kalnélis* klv. Km, klv. Ncn: *lāpē*³¹; *Lél-ātē* kln. Dk: *lélýs* „vabzdžiaèdis paukštis“; *Stìrnų kalnélis* klv. SKK: *stìrna*; *Tilvì(k)-kalnis* klv. Tr: *tilvikas*³²; b) pagal naminius gyvūnus – *Jáučių kalnélis* kln. Dk³³: *jáutis*; *Kačiū kalnélis* klv. Dk: *katē*; *Kuiliū kálnas* kln. ŽG: *kuilýs* „kiaulės patinas“; *Óž(k)-kalnis* klv. Pl: *ožkà*.

2.2.3. Floros reikšmės oronimai. Šie oronimai apibūdina kalnuotą vietą pagal augaliją: *Ažuol-ìnis* klv. Mnč, *Ážuolo kálnas* klv. Ncn: *ážuolas*; *Brùknìų kalnélis* klv. Mnč: *brùkné*; *Burbulū kálnas* kln. Dk: *buřbulas* „toks augalas –

³⁰ Iš informantų užrašyta, kad ant kalno gulédavę medborgiai ir žiūredavę, kaip dvaro darbininkai šienaudavę (ŽV).

³¹ Asmenvardis *Lāpē* Joniškio rajone neužfiksotas (plg. LPŽ_{II} 22).

³² Asmenvardis *Tilvìkas* Joniškio rajone neužfiksotas (plg. LPŽ_{II} 1045).

³³ Iš informantų užrašyta, kad išgynus bandą, nuo šio kalno į balą risdavęsi jaučiai (ŽV).

burbulis‘; *Dagil-inė* klv. ZNN: *dagilis* ,piktžolė aštriaus dygliais‘; *Erškėt-kalnis* kln. Dk, *Erškėčių kalnėlis* klv. BČN: *erškėtis*; *Ievynė* klv. Dr: *ievynė*; *Konvālijų kalnėlis* klv. ŽG: *konvālija* ,pakalnutė‘; *Kukūlių kálnas* kln. St: *kukūlis* ,raugė, kūkalis‘; *Kukùrbezdalių kálnas* klv. Sk: *kukùrbezdalis* ,grybas, pumpotaukšlis‘; *Kūlýnų kálnas* kln. Dk: *kūlýnai* ,krūmų, jaunų medelių atžalynas‘; *Lazdýnė* klv. TLJ: *lazdýnė* ,vieta, kur auga lazdynai‘; *Mélýnių kalnėlis* klv. Dk: *mélýnė*; *Puřkšlių kalnėlis* klv. Dk: *puřkšlis* ,mažas krūmas, krūmokšnis‘; *Pušýnų kálnas* kln. GDK: *pušýnas*. Šiai semantinei grupei priskiriami ir keli oronimai, kuriais pabrėžiama kalnuotos vietas ypatybė yra ne konkreči augalija, bet spalva, nulemta augalijos: *Žaliàsis kálnas* klv. NRM, klv. GDK, klv. Sk, *Žaliàsis kalnėlis* klv. ML: *žaliàsis* (jv. f. <*žālias*>), arba visiškas augalijos nebuvimas: *Plikàsis kálnas* kln. Dk (var. *Pliksubìnis*): *plikàsis* (jv. f. <*plìkas*>); *Pliksubìnis* kln. Dk (var. *Vîškio kálnas*): *pliksubìnis* ,kas pliku užpakaliu‘.

2.2.4. Ryšio su žmonėmis reikšmės oronimai. Jie rodo tam tikrą sąsają su žmonėmis, yra artimi posesyvinės reikšmės oronimams. Tokie kalnuotų vietų vardai kilę iš asmenų pavadinimų: *Bajorýnė* klv. GRK: *bajorýnė* ,vieta, kur gyvena daug bajorų, plg. avd. *Bajòras*³⁴; *Bajör-kalnis* klv. ŽM³⁵: *bajòras*, plg. avd. *Bajòras*; *Baròn-kalnis* klv. Mdg: *barònas* ,bajorų titulas‘ ir ,avinas‘, plg. *baronìnis* ,avies kailio‘ (JŠŽR); *Benôs-kalnis* kln. BVD, kln. Sk: *benôsis* ,kas neturi nosies‘; *Bób-kalnis* klv. BND: *bóba*; *Mam-āté* kln. Dk: *mamà*; *Meřgių kalnėlis* klv. MNČ³⁶: *meřgé* ,mergina‘; *Striēnč-kalnis* klv. VDG – kilmė nėra visiškai aiški, galima sieti su *striēlčius* ,medžiotojas, eigulys‘ arba avd. *Striēlčius*³⁷; *Šìkšnių kalnėlis* klv. ŽG: *šìkšnius* ,kas dirba su šikšnomis‘, arba iš etnonimų: *Cigônu*

³⁴ Asmenvardis *Bajòras* Joniškio rajone neužfiksotas (plg. LPŽ_I 160), todėl pirmiausia siūloma remtis apeliatyvu.

³⁵ Iš informantų užrašyta, kad 1863 m. toje vietoje slėpęsi Krikštanų k. bajorai, norėję pulti rusus; Skaistgirio parapijos klebonas Radavičius pristatydavės jiems maisto ir šovinių (ŽV).

³⁶ Iš informantų užrašyta, kad ant šio kalnelio palaidota mergaitė, nuskendusi netvirтай užšalusioje Švétės upeje nešdama vyrams, malkų kirtėjams, į mišką valgyti (ŽV).

³⁷ Asmenvardis *Striēlčius* Joniškio rajone neužfiksotas (plg. LPŽ_{II} 835).

kalnėlis klv. Dk: *cigōnas* „čigonas“; *Čigōn-kalnis* klv. Jdk³⁸, klv. PLT³⁹: *čigōnas*, plg. avd. *Čigōnas*⁴⁰.

Atkreiptinas dėmesys, kad dalis faunos, floros ir ryšio su žmonėmis reikšmės oronimų gali būti kilę iš asmenvardžių, todėl priskirtini kitoms semantinėms grupėms. Tačiau asmenvardinė kilmė nurodoma kaip antrinė dėl kelių priežasčių: daugelis tokų asmenvardžių Joniškio rajone nėra užfiksuoti, beto, apeliatyvui būdingas aiškus semantinis ryšys su kalnuotų vietų ypatybėmis, jį gali sustiprinti ir iš informantų užrašyti pasakojimai. Todėl šie oronimai pirmiausia priskiriami minėtoms trims semantinėms grupėms.

2.2.5. Demonologinės reikšmės oronimai. Jiems priskiriami kalnuotų vietų vardai, kilę iš mitologinės būtybės pavadinimo: *Ragán-kalnis* klv. MKN, klv. ŽG⁴¹, *Rāganų kálnas* kln. ŽG: *rāgana*. Priskiriami ir oronimai, kurių kilmė aiškinama tam tikrais padavimais: *Linksmýbés kalnėlis* klv. VK⁴²: *linksmýbē*; *Pinigū kálnas* kln. STK⁴³, *Pinigū kalnėlis* kln. CGN⁴⁴: *pìnigas*. Su krikščioniškaja religija susijęs oronimas *Šventōs Brigitos kálnas* kln. KLN, sudarytas iš nelietuviškos kilmės asmenvardžio su epitetu *šeñtas*. Tokių vardų yra Lietuvos hidronimijoje (plg. Vanagas 1970: 270), jų užrašyta ir Joniškio rajono teritorijoje – plg. hidronimą *Šveñto Jõno upēlis*.

2.2.6. Antoniminės reikšmės oronimai sudaro polarizacinę porą pagal požymį *dīdis – māžas*: *Didýsis kálnas* klv. AND – *Mažàsis kálnas* klv. AND: *didýsis* (jv. f. < *dīdis*) ir *mažàsis* (jv. f. < *māžas*). Šie oronimai turi ir konfigūracinę reikšmę.

³⁸ Iš informantų užrašyta, kad ant kalno kadaise čigonė palaidojusi savo vaiką (ŽV).

³⁹ Iš informantų užrašyta, kad toje vietoje apsistodavęs čigonų taboras (N. B.).

⁴⁰ Asmenvardis *Čigōnas* Joniškio rajone neužfiksuotas (plg. LPŽ, 426), todėl pirmiau siūloma remtis apeliatyvu.

⁴¹ Iš informantų užrašyta, kad seniau toje vietoje raganas degindavę (ŽV).

⁴² Iš informantų užrašyta, kad sekmadieniais 12 val. girdėdavę iš tos vienos sklindančią muziką (ŽV).

⁴³ Iš informantų užrašyta, kad kalne užkasti dvarininko Komaro pinigai, kuriuos vežęs su karstu slėpti, žmones matą juos degančius (N. B.).

⁴⁴ Iš informantų užrašyta, kad kalnelyje paslėpta 12 antalikų (statinių – N. B.) auksinių pinigų (ŽV).

2.2.7. Aplinką apibūdinančios reikšmės oronimai. Šie oronimai kilę iš apeliatyvų, reiškiančių objektus, esančius (buvusius) ant kalnuotos vietas, arba šalia jų esanti kalnuota vieta: *Ākmeno kálnas* kln. Gžč⁴⁵: *ākmenas* „akmuo“; *Kártuvių kálnas* klv. DRGN: *kártuvės*; *Maīt-kapis* klv. DML: *maità* „padvésės gyvulys“; *Majā(k)-kalnis* klv. ZNN⁴⁶: *majākas* „trianguliacijos punktas“; *Pučk-ýnė* klv. Dk⁴⁷: *pučkà* „patranka“; *Salū kalnēlis* klv. Dk: *salà.*; *Tiltų kálnas* kln. Dk: *tiltas*; *Vartýkšlių kalnēlis* klv. Ncn⁴⁸: *vartýkšlis* „stulpelis, prie kurio pritaisomi vartai“.

2.2.8. Memorialinės reikšmės oronimai. Šie oronimai primena kokį nors įvykį, nutikusį ant kalnuotos vietas: *Baln-ā-vietės* klv. BčN⁴⁹: *bałnas* ir *vietà*; *Kiaūsių kalnēlis* klv. BDR⁵⁰: *kiaūšis* „kiaušinis“.

2.2.9. Veiklos reikšmės oronimai nurodo tam tikrą veiklą, kuria galėjo būti užsiimama kalnuotoje vietoje. Šie oronimai daugiausia kilę iš veiksmažodžių: *Räkt-ē* kln. ŽG (var. *Räkt-uvė*, *Rakt-uvė*)⁵¹: *räkti* „krapšyti; kasti“, plg. lat. *rakt* „kasti; rausti“ (LLKŽ: 598) (plg. Būga 1961: 257, Šliavas 1996: 13, Vanagas 1973: 212), dar plg. *räktė* „rakštis“ ir *raktuvė* „raktuvas; krapštiklis, virbalas; užraktas, skląstis“⁵²; *Ùrs-ē* kln. DR: *uřsti* „pykti; kelti triukšmą“,

⁴⁵ Iš informantų užrašyta, kad ant kalno esąs didelis akmuo (N. B.).

⁴⁶ Iš informantų užrašyta, kad rusai buvo pastatę *majaką*; buvusi iškasta gili duobė, mūrijami iš plytų pamatai (ŽV).

⁴⁷ Iš informantų užrašyta, kad toje vietoje per kovas su švedais stovėjusios patrankos (N. B.).

⁴⁸ Iš informantų užrašyta, kad ant šio kalnelio augusios tiesios epušės, jei reikedavę jas perskelti, medieną buvusi susiraičiusi, niekam tikusi; sakydavę, kad tinka vartams daryti (ŽV).

⁴⁹ Iš informantų užrašyta, kad arkliaganiai ant šio kalniuko sudėdavę balnus (ŽV).

⁵⁰ Iš informantų užrašyta, kad ant šio kalnelio per Velykas ridendavę kiaušinius (N. B.).

⁵¹ Iš informantų užrašyta, kad XII–XIII a. čia buvęs pastatytas 16 sieksnių stulpas, prie kurio būdavusi pririšta smalos statinė; priešą pajutę, statinę knatu padegdavę ir taip duodavę ženklą gyventojams priešą sutikti; todėl ta vieta gavusi šalies rako vardą (ŽV).

⁵² Endzelyte (2005: 153) nurodo hidroniminę šio oronimo kilmę – iš upėvardžio *Räktė*, tačiau paties upėvardžio jos atliktoje bendroje Lietuvos Žiemgalos toponimijos darybos analizeje nėra.

Endzelytė (2005: 140) ši oronimą sieja su nefiksuotu asmenvardžiu **Ur-*šys; *Žabúot-inis* kln. Dk: *žabúoti* ,apdėti žabais; žabus kapoti‘. Šiai semantinei grupei galima priskirti ir oronimus, turinčius paskirties reikšmę – kalnuota vieta buvo naudojama tam tikrai ūkinei veiklai: *Pánčių kálnas* kln. Dk: *pántis*; *Degut-ìnė* klv. DML: *degùtas*; *Salýkl-iné* klv. Jdž: *salýklas* ,daiginti miežių grūdai alui daryti‘.

2.2.10. Sąsajos su dangaus reiškiniais reikšmės oronimai. Tai vardai kalnuotų vietų, kurios susijusios su dangaus reiškiniais: *Aušr-ùitis* kln. Žč: *aušrà*; *Žvaigždēs kalnélis* klv. Dk: *žvaigždē*. Šiai semantinei grupei priskiriamas ir metaforinis oronimas: *Gaīs-pilis* kln. Žg: *gaīsas* ,oras‘, plg. lat. *gaiss* ,oras‘ (LLKŽ: 204), ir *pilis*.

3. IŠVADOS

Iš viso nagrinėta 216 Joniškio rajono oronimų semantika. Kaip minėta, šis regionas yra itin lygaus reljefo, tad oronimais vadinami kiek iškilesnių natūralių ar dirbtinai sukurtų vietų vardai.

Kaip linkstama įvardyti kalnuotas vietas nekalnuotoje teritorijoje? Nemotyvuotieji, arba neturintys išskiriamosios „oroniminės“ reikšmės, oronimai sudaro apie dešimtadalį (10,6%) visų kalnuotų vietų vardų. Didžioji dalis (4,6%) šių oronimų kilę iš kitų tikrinių vardų, daugiausia asmenvardžių – tokie kalnuotų vietų vardai yra *singularia tantum* formos iš lietuviškos (1,9%) arba nelietuviškos (2,2%) kilmés asmenvardžio. Kaip minėta, Vanagas kelia prielaidą, kad šie toponimai galėjė atsirasti iš genityvinių konstrukcijų. Kita dalis nemotyvuotujų oronimų yra kilę iš įvairių vietų pavadinimų (3,2%) bei įvairių kitų apeliatyvų (2,8%), daugiausia reiškiančių tam tikrus objektus, susijusius su žmogaus veikla.

Didžioji Joniškio rajono oronimijos dalis yra motyvuotieji, arba turintys išskiriamą „oroniminę“ reikšmę, kalnuotų vietų vardai (89,4%). Beveik tolgyai pasiskirsto motyvuotieji oronimai, neapibūdinantys objekto, (42,2%) ir motyvuotieji oronimai, apibūdinantys objektą (47,2%). Tarp motyvuotujų oronimų, neapibūdinančių objekto, gausumu išsiskiria posesyvinės bei vienos reikšmės oronimai, sudarantys 35,2% visų regiono kalnuotų vietų vardų. Jie išskiriami pagal darybą: priesaginiai (1,9%), sudurtiniai (7,4%) ir sudétiniai (25,9%). Ypač paplitę šios semantinės grupės oronimai, kilę iš asmenvardžių. Posesyvinės reikšmės toponimai laikomi aiškiomis inovacijo-

mis toponimijos sistemoje (plg. Vangas 1981: 49). Kita dalis (7%) motyvotųjų oronimų, neapibūdinančių objektų, yra kilusi iš „oroniminės“ reikšmės fiziografinių terminų.

Toponimijos semantikos įvairovę labiausiai atskleidžia motyvotieji oronimai, apibūdinantys objektus, nes jie pabrėžia konkretias kalnuotos vienos ypatybes. Joniškio rajone šie oronimai, kaip minėta, sudaro beveik pusę visų kalnuotų vietų vardų. Tarp jų vyrauja fiziografinės reikšmės oronimai (12,5%), tarp kurių išsiskiria oronimai, apibūdinantys kalnuotą vietą pagal žemės kokybę, ir konfigūracinės reikšmės oronimai. Kita dažnai pabrėžiama kalnuotos vienos ypatybė – augalija (10,2%). Paplitę ir faunos bei ryšio su žmonėmis reikšmės oronimai (po maždaug 6%). Kiti motyvotieji oronimai, apibūdinantys objektus, pagal paplitimą pasiskirstę taip: aplinką apibūdinančios reikšmės – 3,7%, demonologinės reikšmės ir veiklos reikšmės – po 3,2%, sasajos su dangaus reiškiniais reikšmės – 1,4% bei antoniminės ir memorialinės reikšmės – po 0,9% visų Joniškio rajono oronimų.

Apibendrinant galima teigti, kad Joniškio rajonui būdingi motyvotieji oronimai, apibūdinantys kalnuotą vietą pagal kurią nors jos ypatybę (daugiausia pagal fiziografinį požymį (žemės kokybę ir formą), florą, fauną arba ryšį su žmonėmis), tačiau gausumu išsiskiria ir naujesni posesyvinės reikšmės oronimai, kilę iš asmenvardžių. Nemotyvotieji oronimai sudaro nedidelę dalį, šioje grupėje išsiskiria asmenvardinės kilmės oronimai, artimi posesyvinės reikšmės kalnuotų vietų vardams. Galima daryti prielaidą, kad nekalnuotos Joniškio rajono teritorijos oronimijos įvardijimo polinkiai artimi bendriesiems kalnų įvardijimo polinkiams, tačiau pabrėžiamos daugiau nekalnuotam regionui būdingos ypatybės – žemės kokybė, augalija, gyvūnija ir kalnuotos vienos ryšys su žmonėmis (posesyvumas, žmonių veiklos ypatybės).

SANTRUMPOS

Gyvenamujų vietų vardų santrumpos:

AL – Alsiai

BYVN – Byvainiai

AND – Andrešiūnai

BL – Bilžiai

BČN – Bučiūnai

BLZ – Blauzdžiūnai

BDR – Budraičiai

BND – Bandoriai

BVD	- Buivydžiai	MNČ	- Minčaičiai
CGN	- Cigoniškiai	MRN	- Maironiai
DK	- Daukšiai	MRT	- Martyniškiai
DLB	- Dilbinai	MTK	- Mitkūnai
DML	- Dameliai	MŽL	- Maželiai
DNR	- Daunoriškė	NCN	- Nociūnai
DR	- Dargiai	NRM	- Normančiai
DRG	- Dargaičiai	NRN	- Noriūnai
DRGN	- Darginiai	PDR	- Padirvoniai
DVL	- Dvelaičiai	PL	- Pailiai
DVR	- Dvareliškiai	PLT	- Platoniai
END	- Endriškiai	PŠP	- Pošupės
GDK	- Gaudikiai	PTR	- Petraičiai
GMN	- Giminėnai	PVL	- Povilaičiai
GRK	- Girkančiai	RBŽ	- Rubežninkai
GRŽ	- Gražaičiai	RDŠ	- Rudiškiai
GŠČ	- Gaščiūnai	RKŽ	- Rukuižiai
GTČ	- Gataučiai	Rs	- Raistai
GŽČ	- Gaižaičiai	SK	- Skaistgirys
JDK	- Juodeikiai	SKK	- Skakai
JDŽ	- Juodžiai	SKR	- Skariai
JKŠ	- Jakiškiai	SKT	- Skutenos
JNK	- Jauneikiai	ST	- Stungiai
JNN	- Jauniūnai	STG	- Stagariai
JNS	- Joniškis	STK	- Satkūnai
JRD	- Jurdaičiai	STN	- Stoniūnai
KLN	- Kalnelis	STNL	- Staneliai
KM	- Kemsiai	STR	- Stripeikiai
KNČ	- Kančiūnai	TLJ	- Toliejus
KRI	- Kriukai	TR	- Treigiai
Ks	- Kuisiai	TRB	- Tarbūčiai
LNK	- Lankaičiai	TRM	- Trumpaičiai
MDG	- Mèdginai	TSN	- Tausėnai
MKN	- Miknaičiai	VDG	- Vidginiai
ML	- Melniai	VK	- Veikšiai
MLČ	- Mielaičiai	VKN	- Vekoniai
MLD	- Maldeniai	VR	- Veršiai

ZNN	- Ziniūnai	ŽG	- Žagarė
ŽČ	- Žučiai	ŽM	- Žeimiai
ŽDK	- Žadeikiai	ŽMR	- Žmirkliai
ŽDV	- Žadvainiai	ŽVL	- Žvelgaičiai

Kitos santrumpos:

avd.	- asmenvardis	liet.	- lietuvių
b.	- bala	mst.	- miestas
drv.	- dirva	mšk.	- miškas
įv. f.	- įvardžiuotinė forma	plk.	- pelke
k.	- kaimas	pv.	- pieva
kln.	- kalnas	up.	- upė
klv.	- kalva	vad.	- vadinamasis (-oji)
krm.	- krūmynas	var.	- variantas
l.	- laukas	vk.	- vienkiemis
lat.	- latvių	ŽV	- Žemės vardų anketos

LITERATŪRA

- AKSCHABAEVA, A. 2001: The Names of the Mountains in Kazakhstan. In: *The Names of the Mountains*. http://www.inst.at/berge/index_e.htm [prisijungta 2007-04-10].
- BALUODE, L. 2005: Par onimizāciju baltu hidronīmijā. *Baltu filologija* 14 (1), 25–36.
- BUTKUS, A. 1995: *Lietuvių pravardės*. Kaunas: Aesti.
- BŪGA, K. 1961: *Rinktiniai raštai* 3. Sudarė Z. ZINKEVIČIUS. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- EISELE, H. 2001: Die Ausstrahlung der Berge in ihrer Benennungsvielfalt. In: *The Names of the Mountains*. http://www.inst.at/berge/index_e.htm [prisijungta 2007-04-10].
- ENDZELYTE, R. 2005: *Šiaurės Vidurio Lietuvos vietovardžiai*. Daktaro disertacija. Kaunas.
- JRG = *Joniškio rajono gamta*, par. R. BALTRAMAITIS, D. BIČKIENE, R. BUTVILA *et al.* Kaunas: Lututė, 1999.

JŠŽ_R = *Joniškio šnektų žodynas*. Šiauliai: Dialektologijos centras [rankraštis].

KRONSTEINER, O. 2001: Internationale Gemeinsamkeiten bei der Benennung von Bergen. In: *The Names of the Mountains*. http://www.inst.at/berge/index_e.htm [prisijungta 2007-04-10].

LKŽ_E 2005: *Lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius [elektroninis variantas].

LLKŽ 2003: *Latvių-lietuvių kalbų žodynas*, sud. A. BUTKUS. Kaunas: Aesti.

LPŽ_{I-II} = *Lietuvių pavardžių žodynas*, red. A. VANAGAS. Vilnius: Mokslas 1985 (t. 1), 1989 (t. 2).

LVKŽ = K. KUZAVINIS, B. SAVUKYNAS, *Lietuvių vardų kilmės žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.

MICKIENE, I. 2001: *Telšių rajono toponimų daryba*. Daktaro disertacija. Kaunas.

POSPELOV, E. M. 1967: Географическая терминология в микротопонимии Восточных Карпат. In: О. С. Ахманова, ред., *Микротопонимия*. Москва: Издательство Московского университета, 23–30.

STALTMANE, V. E. 1981: *Латышская антропонимия. Фамилии*. Москва: Наука.

ŠLIAVAS, J. 1996: *Žiemgalių pēdsakais*. Vilnius: „Žiemgalos“ draugija.

ŠLIAVAS, J. 1999: *Šventos Barboros kalnelis*. *Sidabré* 56, 3.

VANAGAS, A. 1970: *Lietuvos TSR hidronimų daryba*. Vilnius: Mokslas.

VANAGAS, A. 1973: Структурно-словообразовательный анализ названий гор Литвы. *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai*. A serija, t. 3 (44), 209–219.

VANAGAS, A. 1981a: Lietuvių hidronimų semantika. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 21, 4–153.

VANAGAS, A. 1981b: *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*. Vilnius: Mokslas.

VŽE 2007 = *Vietovardžių žodynas*. Vilnius [Internetinis leidimas].

Nerija Bartkutė

Šiaulių universiteto Dialektologijos centras

P. Višinskio g. 38, LT-76352 Šiauliai, Lietuva
nerytei@centras.lt